

Sofija Buličić-Matijević:

NESTALE MARJANSKE CRKVICE

Split, primorski grad mediteranske klime i vegetacije, grad brojnih kulturno-povijesnih spomenika i slikovitih ambijenata, od davnine je privlačio domaće i strane posjetioce i stručnjake. I dok su neki njegovi spomenici, poput Dioklecijanove palače, stalno u središtu pažnje, proučavanja i pravilnog prezentiranja, drugi pak ostaju nezapaženi, slabo poznati ili prepušteni sami sebi. Tako, postepeno ali sigurno propadaju i u svom postojanju i u našem sjećanju. U tako nezavidnom položaju nalaze se marjanske crkvice. Marjan je nekada zapremao mnogo veće područje od današnjega. Pripadao mu je teritorij današnje pučke četvrti Velog varoša, zatim četvrti modernih betonskih zgrada i nebodera u današnjem Spinutu i obiteljskih kuća u današnjim Mejama. Na ovom području obasjanom suncem, s prekrasnim pogledom na morsku pučinu, susjedne otoke i Kaštelanski zaljev, u raslinju borova, čempresa i maslina podignut je veliki broj crkvice. U ovom kratkom prikazu ne želim spominjati one koje su se uspjele sačuvati do današnjih dana. Spomenula bih one kojima se trag sačuvao u imenu lokaliteta, one od kojih se sačuvao samo po neki ulomak, ili za njih znamo tek iz pisanih izvora.

S južne strane, idući od Tomića stina prema zapadu, na lokalitetu zvanom Solurat, nalazila se crkvice sv. Petra Varošskog ili »de Solurat«. Ne znamo točno kada je bila sagrađena ali sigurno znamo da je postojala 1362. U XVI st. ona je u vrlo lošem stanju, bez krova, a zatim popravljena i u funkciji je do 1885. Kasnije je na njenom mjestu podignuta nova crkvice sv. Ante koja je u II svjetskom ratu bombardirana. Iz dokumenata znamo da se na ovome lokalitetu nalazila još i ona sv. Nikole »de Solurat«, kojoj se nisu sačuvali nikakvi tragovi.

Dalje na Obali JNA bila je crkva sv. Filipa i Jakova iz X st. Ona je bila restaurirana 1620. za cijenu od 124 lire, a po ugovoru Dinka Migdoleo sa zidarom Dujmom Mutojevićem. Zna se da su zvonik sa zvonom podigli braća Bogdanovići. Iz vizitacije nadbiskupa Cosmija doznajemo dalje da su o crkvi vodili brigu postolari i papučari pa je na svom pročelju imala uklesane simbole tih obrta.

Iza Kaštilca, u zaštićenoj uvali sv. Duje, nalazile su se ruševine crkvice sv. Duje, koja se spominje u XIV st. U XVI st. ona je bez krova, a zatim napuštena i srušena.

Nešto sjevernije od ove, bila je crkvice sv. Bazilija koja se spominje još u XVI st. Pojedini njeni ulomci bili su uzidani u poljski ogradni zid.

Iznad lokaliteta Sturina nalazila se crkvice sv. Petra »in Mergnano — de magnus lapidibus«, koja se spominje u XVI st., a danas joj nema traga.

Na Bambinoj glavici bila je crkva sv. Mije, inače beneficij Kaptola. Spominje se u dokumentima XIV i XV st., a već u XVI st. ona je bez krova.

Sa zapadne strane Bambine glavice, u blizini izvora vode, nalazila se crkvice sv. Hermagore i Fortunata, dok su na samom rtu, na mjestu Dijaninog hrama, ruševine crkve sv. Jure, koja je u najnovije vrijeme detaljno obrađena i restaurirana.

Na ovom dijelu Marjana spominje se još nekoliko crkvice koje su već u XVI st. ruševine, a danas im nema nikakva traga. To su crkvice sv. Bernarda, sv. Ivana Evandeliste i sv. Merkura.

Tradicija kaže da je uvala Bene na sjevernim padinama Marjana dobila ime po crkvi sv. Benedikta koja je potpuno srušena već u XVI st. U uvali Tolovica, također na sjevernim obroncima Marjana, nalazila se crkvice sv. Nikole de Tulovica kojoj danas također nema traga. Što se tiče crkvice sv. Mande i sv. Lazara koje se spominju u najstarijim dokumentima pod imenom »sv. Lazara i Mande«, nije jasno da li se radi o dvije zasebne ili o jednoj crkvi.

Ni crkvi sv. Anastazija na podnožju Marjana, na dnu današnje Pli-narske ulice, danas nema nikakva traga.

S ovima koje je vrijeme odnijelo i onima koje su se do danas saču-vale zaključujemo kako je bogato spomeničko područje bio marjanski brežuljak. I baš zato, nabrajajući njihova imena i uži lokalitet, željela sam iz zaborava izvući tu bogatu graditeljsku baštinu, jer upoznavši sačuvane ali i nepovratno uništene materijalne vrijednosti moguće je odrediti njihovo značenje u lancu bogate prošlosti Splita te tako spriječiti da postojeće spomenike ne zatekne žalosna sudbina upravo nabrojanih.